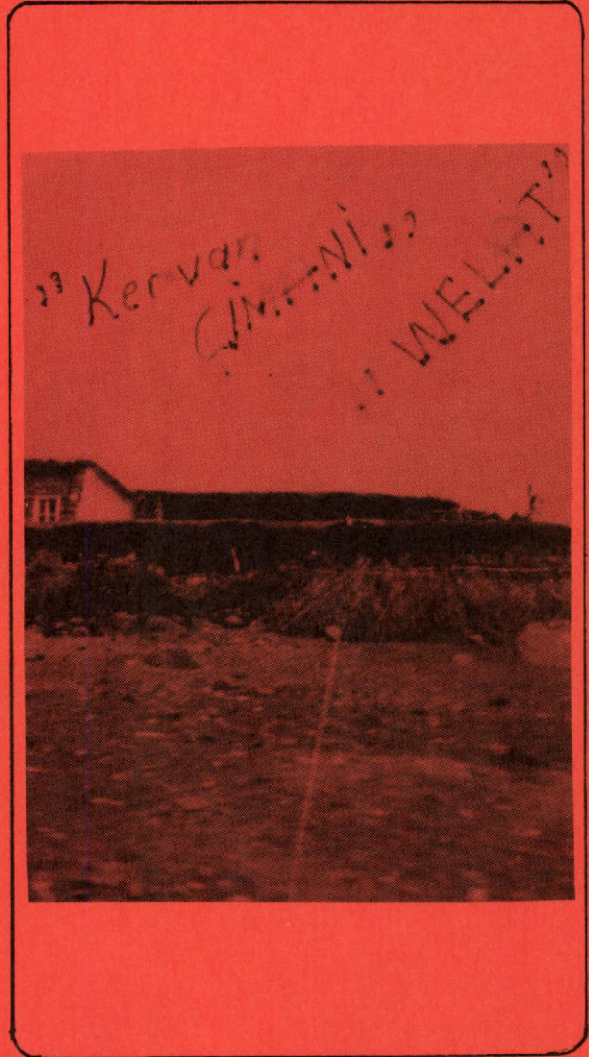

AYRE

ISSN 0283-2240

AYRE
Z I W A N I

Amor:12

Gölan 1987

AYRE

M E C M U A Y A
Z I W A N I

Ser: 1987

Amor: 12

Redaktorê cı: Ebubekir Pamukcu

Edres: c/o Pamukcu

Idholmsvägen 143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN

Postgirokonto: 492 79 06 - 0

AYRE • SPRÅKTIDSKRIPT • År: 1987 • Nr. 12 •

Ansvarig utgivare och redaktör: Ebubekir

Pamukcu • Adress: c/o Pamukcu, Idholmsvägen

143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN •

Postgirokonto: 492 79 06 - 0

Författares Bokmaskin

T E Y E S T E Y

Awayê Nusten. 5.....	1
Dımlıdı Genitiw E. Pamukcu	3
Qıseyê Verêni Ar. Usxan	10
Mertali Ar. Usxan	11
Dersim'dı Leteyê Zu Roz Ar. Usxan	12
Xelveten Ar. Usxan	12
Nameyê Ma	13
Welatê Ma Hese	13
Zerej u Luwa Ar. T.L.Todd	13
Heci Iskender Axa Ar. M. Çermug	14
Hesenek Ar. P.Lerch	16
Roze Amê Biye Nejdi Hese	19
Zereyê Çımandê Veysanan N. Hikmet Çr. Kendal	20
Mem'ö Feqir M.Çermug	22
Zalimêno M.Çermug	23
Memış Xazi Ar. O.Mann	24
Hemê Hacı Ar. K.Berz	24
Hewa Bava'y Vt. Z.Qız	25
Suka Rızay A.Durən	27
Fihrist	30

Fotrafê qapaxi: ARDWAN

AWAYÊ NUŞTEN

5

NUŞTIŞÊ » KERDIŞ » Î

Qısa miyandı dı fonksiyonê "kerdiş"i estê:

- 1 - Ze fiilo alikari "kerdiş".
- 2 - Ze fiil "kerdiş".

Kancı "kerdiş" fiilo, kancin fiilo alikariyo; ney zanayış teneyê zahmeto. Semedê zanayışê nê xüsusi mayê weynem forma emirida fiili... Wexto ki "kerdiş" formda emiriya vazyeno, e ki affiksa formda emiri nêgêno, ma zanê ki o "kerdiş" fiilêdo alikariyo. Nê, e ki zu prefiksê (-bi) gêno, wexto zi ma zanê ki o "kerdiş" zew fiilo.

E ki ma bewniyê nê nûmunandı cêrınan, ma nê bahsi diha weş senê fahmkerê. Veri bêrê ma bewniyê nê keliman:

- 1 - cit + kerdiş
- 2 - lez + kerdiş
- 3 - êcele + kerdiş
- 4 - boye + kerdiş
- 5 - pers + kerdiş
- 6 - çewt + kerdiş

Forma emirida nê fiilan wıno bena:

- 1 - cit bik
- 2 - lez bik
- 3 - êcele bik
- 4 - persak
- 5 - boyek
- 6 - çewtk

No wəziyətdi "kerdiş"o 1,2,3 xo ser zew fiilo. Ew qandê coy tim xo ser ze zu kelima nuşyeno.:

cıt kerdiş
lez kerdiş
êcele kerdiş

Lavrê "kerdiş"o 4,5,6 zew fiilêdo alikariyo. No "kerdiş" zew name, yan zi zew sıfatiya yeno pê het u zew fiilêdo newe virazeno. Daera no "kerdiş", kancı name yan zi sıfatiya piya vazyeno, eya piya nuşyeno:

perskerdiş
boyekkerdiş
çewtkerdiş

(Eya parantez miyandı gerek ma nay zi vazım: Fekandê dımlıdı forma emir-dê "kerdiş"i hirê babeti bena. Yanê:

cıt bık	cıt bıkı	cıt bıke
lez bık	lez bıkı	lez bıke
êcele bık	êcele bıkı	êcele bıke
persk	perskı	perske
boyek	boyekı	boyeke
çewtk	çewtkı	çewtke

Kısta maya neka nê hirê hemın zi rasti.)

Nuştişdê "kerdiş"i sero mayê nê away am:

- 1 - ZE FİİL "KERDIŞ" XO SER ZE ZU KELİMA NUŞYENO;
- 2 - ZE FİİLO ALİKARİ "KERDIŞ" KANCİ SIFAT YAN Zİ NAMEYA PİYA VAZYENO, EYA PİYA NUŞYENO;
- 3 - ZE FİİLO ALİKARİ "KERDIŞ" QISANDE NĒBİYAYIYANDI XO SER EW AFFİKS - DA NĒBİYAYIYA PİYA NUŞYENO.

Çend nûmuney:

Weşbiyayıs rindo, qandê ey lej bık! (M. Çermug, Weşbiyayış Rindo)

Durs vano, bra, marê tirki perskena. (Deyra xelqi)

E kı ma nêkem
Kes nêkeno. (Ardwan, E kı Ma Nêvazım)

Kam ke
aslê ho inkarkeno... (Hese, Her Kamo?)

Cironê ma Êrmeniyo
Bê bexteyıd qırkerd. (M: Elişan, Laccê Mı)

Danışkarci qesey kenê. (Usxan, Hirê Mordem)

DİMLİDİ GENİTİW

Ebubekir PAMUKCU

Dimlidi forma genitiwi hema hema pêro fekandı zewa. Lavrê ca bî ca tayn affiksi benê vini. Yan zi ca bî ca genusê naman bedelyeno. Ew daera ançina affiksi zi bedelyenê. Lavrê rastaya cî kanciye? Ez vana kî nekara no xûsûsdî çiyê vatiş çetino. Hele wihêrê zu ida biyayiş girweyêdo zaf çewto. Coka ezo tim vana kî çiçiyo kî mayê AYRE'dî gramerdê dimli sero vanê, pêro zew tetkiki ifade kenê. Yanê qiseyê ma zew netice niyê. Çiyê kî AYRE'dî nuşyenê, pêro mîsorere akerdeyê. Ninan sero mişoredo bibo. No xûsûsdî nuştux u zıwanoxê madê nuştuyê newey binuşê. Pêro nuştuy u mîşoreydê kemayina pêzewmbini pîrkerê. Wina wina, roz bî roz mado sım ravey u gramerdê zıwandê xo sero mado biresım zew neticêyê... Ezo wendoxandê mara reca kena, wa pêro nuştanê ma no mantıxa bıwanê wu tetkikkerê.

Siftiya cî ma no di kî, zıwandê madî çîhar babeti genitiwi estê:

1 - Genitiwê naman: name + name

Nûmune:

gilê dar
n n

2 - Genitiwê pronoman: name + pronom

Nûmune:

sayê mî
n p

3 - Genitiwê sıfatan: name + sıfat

Nûmune:

bano berz
n s

4 - Genitiwo derg: name + genitiw

Nûmune:

awa vayda Budran'i
n g

Lavrê varazyayışê unsurandê genitiwi (ma vazım kî unsuro siftên u diyên) qısa miyandî eve fonksiyondê genitiwiya bedelyeno. Daera gerek ma bewniyê fonksiyondê genitiwi zi.

Kısta fonksiyondê ciya ma senê genitiwan dî grupekandı arêdım:

1 - Genitiw qısa miyandî kerdeyo, objekto cıserbiyayeyo.

Nûmune:

Lazê Hesen'i ewro ame.
k

Mî lazê Hesen'i di.
o.cıserbiyaye

2 - Genitiw qısa miyandı objekto cıdıbiyayeyo, objekto cıraamayeyo, objekto cısiyayeyo.

Nümuney:

Lazdê Hesen'idi zaf perey estê.

o.cıdıbiyaye

Iazdê Hesen'ira mı zu mektubê girot.

o.cıraamaye

Mı zu mektubê rıst lazdê Hesen'i.

o.cısiyaye

Semedê nê ferqi, e kî ma kista fonksiyoniya pêro genitiwan ciya ciya bigim xo dest u analizê ci zi wina bikem, diha beno rınd.

Nê genitiwiye kî neka mayê etya nuştêyê xo sero ronem, pêro ê grupeka siftenirayê. Yanê pêro qısa miyandı ya kerdeyê, yan zi zew objektêdo cıserbiyayeyê... Xora çiyê kî mayê etya qandê ninan vanê, pırıkê qandê ê binan zi senê biveziyê. Tenya vıraştişdi unsurdê siftenidi kista affiksena zew ferqê esto, kî mado diha dima qelê nê ferqi zi bikem (b. "İlaweyo Mühim").

A - GENİTİWÊ NAMAN

Ze kî ma cordi zi dibi, zew genitiwê namandi dı unsuri estê: unsuro siften ew unsuro diyên. Semedê analizi ma nê dı unsuran sero ciya ciya tene-yê vındemse rınd beno.

a) Unsuro siften:

Zew genitiwê namandi unsuro siften tim zew nameyo. İavrê vıraştişê nê nameyê eve tekey u vêsêy, ew nerey u makey bedelyeno. Coka gerek merdım naman ze tek vêsê ew neri maki bigiro xo dest.

Mesela nê namandê cêrinandi unsuro siften zew nameyêdo teko:

neri

brayê Xıdır'i

nameyê Xıdır'i

zerencê Xıdır'i

banê Xıdır'i

piyê Xıdır'i

postalê Xıdır'i

porê Xıdır'i

maki

awa Xıdır'i

wayê Xıdır'i

maya Xıdır'i

kerga Xıdır'i

dara Xıdır'i

destmala Xıdır'i

linga Xıdır'i

E kî ma bawnim nê nümunandê corênan, ma senê ninan vazım:

- Nameyê neri affiksa ê gênê.

- Nameyê maki affiksa a gênê.

- E kî name zu herfêda vençêna qediyeno, miyabeynê name wu affiksiya zu herfêda pêbosti (y) yena.

Neke zi bêrê ma bawnim nê nümunan. (Nê nümunandi zi unsuro siften zew nameyêdo vêsêyo.)

neri

brayê Kendal'i

vergê koyi

arwêşê keyi

lazê Cim'i

kêberê bani

maki

hesê gemi

kergê keyi

mangeyê Miñ'i

darê bostani

layê Budrani

Ze kî nûmunandî asyeno, nê formandê genitiwandî namandê neri wu maki mi-yandî zew ferqê çiniyo. Wîrdina zi affiksa -ê gêne. Lavrê ninandî zi, e kî name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeynê name wu affiksiya zu herfêda pêbesti (y) yena.

Nê tetkikira mayê senê nê netîcey zi bivezım:

affiks: -ê

affiks: -a

neri -tek
herê Kendal'i
bergirê Kendal'i
gordeyê Kendal'i
banê Kendal'i
dikê Kendal'i

neri -wêsi -maki
kerge Hemed'i
siyê Hemed'i
gordeyê Hemed'i
banê Hemed'i
kêberê Hemed'i

maki -tek
kerga Xîdır'i
destmela Xîdır'i
kardiya Xîdır'i
goza Xîdır'i
temafila Xîdır'i

b) Unsurı diyên:

Zew genitiwdê namandî unsurı diyên zi tim zew nameyo. Lavrê kîsta vîras-tîşiya no unsur ca bi ca bedelyeno. Ewe genus (nerey -makey) u numerusiya (tekey -wêsey) ciya ciya affiksan gêno. Qandê coy, hewlê ci oyo kî ze kî ma cordî kerdî, ninan zi kîsta genus u numerusiya ciya ciya bigim dest u analizê ci bikem.

Kîsta genusiya weziyetê unsurı diyênî:

Veri bêrê ma bewniyê nê genitiwandê cêrinan. (Nina pêrkındî unsurı diyên teko.)

neri
brayê Dersim'i
lazê Eli
destê Rayber'i
istreyê gay
boça diki
sereyê masey
serê bani

maki
brayê Emîna
lazê Eysa
destê Rindê
cizeyê manga
vengê hes
nequra mîriçik
perê vilik

Ze kî yeno zanayış, dimlidî pêro namey ya neri benê yan zi maki. Ew ancina yeno zanayış, qandê isanan u heywanan merdım seno zew qriteriyumê genusi bivino. Yanê e kî zew isan yan zi heywan neriyose genusê ci zi neri, nê e kî makiyose genusê ci zi maki beno. Lavrê qandê çiyandê binan merdım nêseno wina zew qriteriyumê bivino. Lavrê netice noyo kî, dimlidî pêro namey ya neri yan zi maki benê. Ew daera, awayê kî semedê genusi vaz-yenê nê away qandê pêro naman êyniyê.

Bahdê nê vatîsi, e kî ma bewniyê nûmunandê xoyê corênan, no xûsudsî nê away vîzyenê werte:

- Nameyê maki qe zu affiksê zi nêgêne.
- Nameyê neri affiksa -i gêne.
- Nameyê neriyê kî herfa "i"ya qediyenê, nê namey zi affiks nêgêne.
- Ê nameyê kî zu herfêda vengêna (bê "i") qediyenê, nê namey affiksa -y gêne. (Ez vana gay peydabiyayışê na affiks winayo: Nê namandî zi affiksa êsasi -i'ya. Yanê "y" zu herfêda pêbestiya. Lavrê neka affiksa êsasi (yanê -i) biya vini, ew no hesab herfa pêbestiya (yanê "y") ze affiks he-sibiyena.)

Kısta numerusiya weziyetê unsurdê diyênî:

Ne_ka zi bewnim nê formandê cêrınan, kî ninandı zî unsuro diyên zew na -meyêdo vêsîyo:

<u>maki</u>	<u>nerî</u>
linga mangan	linga gayan
fekê hesan	fekê vergan
sereyê istoran	sereyê heran
vengê miriçikan	vengê bergiran
boya awan	boya masan
boçika kergan	boçika dikan
renga vilikan	renga paman

Merdım seno vazo kî eve umumi, wexto kî nameyê vêsî zew formdê genitiwidî benê unsuro diyên, affiksa -an gênê... No weziyetdî, nameyê kî zu herfêda bê vengê qediyenê, xora rayda awaya affiksa -an gênê. Iavrê ê nameyê kî zu herfêda vengêna qediyenê, nê namandı herfa vengên bens vîni wu namey dima affiksa -an yena.

B- GENITIWÊ PRONOMAN

Ze kî ma cordî zî dibî, zew genitiwê pronoman zew name wu zew pronomiya virazyeno. Neydî zî zey genitiwdê naman dî unsurî estê: unsuro siftên ew unsuro diyên.

Virastışê ney zî êynî zey virastışê genitiwdê namano. Çıçîyo kî ma cordî qandê unsurdo siftênî vatîbî, pêriko etya, yanê qandê unsuro siftêndê zew genitiwdê pronoman zî senê bivaziyê. Daera mado etya encina nê xûsusi sero nêvîndim. Iavrê unsoro diyên, gerek ma qalê cî teneyê bikem.

Ze kî yeno zanayîs, nê genitiwandî unsuro diyên tim zew pronomo. E kî ma biyarê xo virî, qısa miyandî eve fonqsiyonîya dımlidî pronomî dî babetîbî. Ew dima zî ma affiksandê kasusira vizyaybım ray u no hesab ma pêro formê pronoman ardîbî werte (bewniyê AYRE, 5-B). Iavrê ze kî mayê zanê, êsildê cidî dımlidî dî babetî pronomê kesî estê. Ê zî nêyê:

	<u>G.I.</u>	<u>G.II.</u>
K.T.I.	ez	mî
K.T.II.	tî	to
K.T.III.(nerî)	o/ay/u/yî/vî	ey
K.T.III.(maki)	a/aya/ya	ay/ya
K.V.I.	ma	ma
K.V.II.	sıma/şıma	sıma/şıma
K.V.III.	ê/ay/yî/yin/ey	ina/inan/ayno/yina/yinî/iy

Ê pronomê kesiyê kî zu formda genusi miyandî cayê cî esto, ê nê pronomê grupekda diyênîyê. Yanê:

K.T.I.	mî (brayê mî)
K.T.II.	to (brayê to)
K.T.III.(nerî)	ey (brayê ey)
K.T.III.(maki)	ay/ya (brayê ay)
K.V.I.	ma (brayê ma)
K.V.II.	sıma/şıma (brayê sıma)
K.V.III.	ina/inan/ayno/yina/yinî/iy (brayê ina)

Ze kî nûmunanra zî asyeno, genitiwî miyandî, bedelyayış yan zî affiks gı-

rotişê pronoman mewzubahis niyo. Lavrê ze kî asyeno, pronome kesiyê ca bî ca pêzewmbini nêtepeşenê. Ma vazim kî qandê K.V.III. etya şes alternatifi estê. Esildê cidî, e kî merdim rind tetkikero, nê alternatifi benê vêsî zi. Sebebê cî ma diha veri vatbî (bewnî AYRE, 5-8). Qandê coy etya mado ancina êynî çî nêvazim. Lavrê diha raveydî mado girwayîşê xo biçarnim mor - femandê rastan ser. Işte wexto mado nê alternatifê pêrkin sero misore bikem u alternatifê rasti bivezim werte.

C - GENITIWÊ SIFATAN

Ê genitiwê kî unsuro ciyo diyên zew sîfato, inarê mayê vanê genitiwê sîfatan. Yanê nê genitiwandî dî unsuri estê: a) name; b) sîfat... Genitiwandê winayinandî zi gerek merdim kîsta numerus u genusiya bewniyo genitiwi. Ew gerek merdim ciya ciya hîm bewniyo namey, hîm zi bewniyo sîfati.

a) Name:

Nê nûmunandê cêrînanandî name teko:

<u>nerî</u>	<u>makî</u>
vergo gird	hesa gird
gayo pil	mangaya pil
vaso wişk	vilika wişk
lazeko xasek	keyneka xasek
royo derg	laya derg

Merdîm kî weyneno nê nûmunan, ewa xo bî xo vîzyeno werte. Yanê:

- Nameyê nerî affiksa -o gêne.
- Nameyê makî affiksa -a gêne.
- E kî zew name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeyndê name wu affiksiya zu herfêda pêbestî (y) yena.

Nê nûmunandê cêrînanandî zi name vêsîyo:

<u>nerî</u>	<u>makî</u>
hirê gayê pili	hirê hesê girdi
bol vasê wişki	di -rê mangeyê pili
di -rê lazekê xaseki	çîhar vilikê wişki
tayn royê dergi	çend keynekê xaseki
dî tany çimê kîhoy	hirê layê dergi

Ze kî nê nûmunandî zi asyeno, miyabeyndê namandê nerîyan u makîyandî zew ferqê çaniyo. Wîrdîm dima zi affiksa -ê yena. Ew ancina zey nûmunandê verînan, ninandî zi e kî name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeyndê affiks u nameya zu herfêda pêbestî (y) yena.

b) Sîfat:

Ma diha veri vatbî kî genitiwandê sîfatandî unsuro diyên tîm sîfat beno.. Nê unsuri sero zi ma senê ninan vazim:

- E kî name teko:
- Name nerîbo zi, makîbo zi sîfati dima qe zu affiksê zi nina.
- E kî name vêsîyo:
- Name nerîbo zi, makîbo zi sîfati dima affiksa -î yena.

- E kî sîfat zo herfêda vengêna qediyeno, wexto sîfat affiksa -y gêno.

Çend nûmuney:

Tek

nerî
vergo gird
gayo pîl
vazo wişk
lazêko xasek
royo derg

maki
hesa gird
mangaya pîl
vilika wişk
keyneka xasek
laya derg

Vêsi

nerî
vergê girdi
gayê pîli
fekê heray
çimê kihoş
lazekê xaseki

maki
hesê girdi
mangeyê pîli
rayê heray
dolê kihoş
keynekê xaseki

D - GENITIWÊ DERGI

Ne genitiwandî tim zew name wu zew genitiw maînaya pêzewmbini sideynenê. Diha rastaya çî, zew name wu zew genitiwiya yenê pê het u zew genitiwêdo newe virazenê.

Nûmune:

lazekê sukda gird
n g

Nê genitiwê dergidî unsuro siftên zew name, yanê "lazek"o. Unsurê diyên zî zê formêda genitiwi, yanê "suka gird"o.

Bêrê ma bewnim çend nûmunan diha:

keynaya birêrdê Xidir'i
kilidê kêberdê bani
siya koydê Hayig'i
kavira dewandê cori
saya sayêrda gird

Nê nûmunanra zî asyeno kî genitiwandê dergandî zî dî unsuri estê: 1) name; 2) zew genitiwê neman yan zî sîfatan. No tim u tim winayo, ew çare nêviryeno.

Lavrê samedê diha rind fahmkerdîsi, e kî ma kîsta şekliya bewniyê genitiwandê dergan, diha rind beno. Yanê, ma vazim kî çî tewr unsuri yan zî kençî affikoi nê genitiwandî estê? Yan zî unsurandê nê genitiwan miyandî çî tewr zew münasebetê esto? E kî ma bewniyê nê xûsusiyyetan, ma diha nezdî-ra senê nê genitiwan bînasim.

Samedê diha nezdîra diyayîşî bêrê ma bewniyê nê nûmunan:

1 - (maki -tek) ← saya	sayêrda	gird
2 - (maki -vêsi) ← sayê	sayêrda	girdi
3 - (neri -tek) ← perê	sayêrda	gird
4 - (neri -vêsi) ← perê	sayêrda	girdi
5 - (maki -tek) ← siya	locinda	bani
6 - (maki -vêsi) ← siyê	locinda	bani
7 - (neri -tek) ← koliyê	locinda	bani
8 - (neri -vêsi) ← koliyê	locinda	bani

Nê nûmunandî mayê nê xûsusiyyetan vinem:

1 - Pêrîko zi zew name wu zew genitiwiya virazyayê.

1,2,3,4: name:sa, per
genitiw: sayêra gird
5,6,7,8: name: si, koli
genitiw: locina bani

2 - Nûmunandê 1,2,3,4'idi genitiw zew genitiwê sifatiyo: saya gird... Lav -
rê 5,6,7,8'idi genitiw zew genitiwê nameyo: locina bani.

3 - "Sayêra gird" ew "locina bani"di unsuro siftên viryayo. Diha rastaya
cî, affiksa unsuri bedelyaya. Yanê:

sayêra gird → sayêrda gird
locina bani → locinda bani

4 - Eki mî kelimaya diyên miyabeynra bivezîm, kelimeyê siftên u hirêyêni
zi senê zu formêda genitiwi virazê. Yanê:

1 - saya gird
2 - sayê girdi
3 - perê gird
4 - perê girdi
5 - siya bani
6 - siyê bani
7 - koliyê bani
8 - koliyê bani

Ze kî mara asyeno, bê nûmunedê hirêyêni pêro nûmuney bê qisuriyê. Nû -
munedê hirêyênidise zu çewteyê esta. Na çewteya zi affiksra yena. Ze kî
mayê zanê, cve awada genitiwi gerek no name (per) affiksa -o bigiro.
Iavrê na affiksa rastaya etya xerpiyena wu bena ê...

Peynida nê nuştîdî affiksane genitiwdê dergî ma senê wina tesnîfem:

Kelimaya siftên:

-a (maki -tek)
-ê (maki -vêsi, neri -maki, neri -vêsi)

Kelimaya diyên: -da (maki)
-dê (neri)

Kelimaya hirêyên: -- (sîfat, kelimaya siftên tek)
-i (1- sîfat, kelimaya siftên vêsî; 2- name, kelimaya
siftên tek ew vêsî)

Ilaweyo mühim:

Ma serdê nê nuştîdî teneyê qalê fonqsiyondê genitiwi kerdbî. Ew ma dibî
kî semedê nê fonqsiyoni, virastîşê genitiwan dî babetî biyê.

Ma no nuştîyê xo nê babetdê siftênî sero rona ew heta etya zi ma qalê nê
virastîşî kerd. Bê virastîşdê unsurdê siftênî, êyê kî heta neka ma va, ê
pêro qandê nê grûpdê diyênî zi senê bivazyê. Yanê ferqê nê wîrdina grûbe -
kan, tenya virastîşdê unsurdê siftênideyo.

E kî zew genitiw qîsa miyandı beno objekto cıdıbiyaye, objekto cıraamaye, yan zi objekto cısiyaye, wexto unsuro sıftên ya affiksa -dê, yan zi -da gênc. Ew hema vazım kî -dê namedê neri, -da zi namedê maki dıma yena.

Çend nûmuney:

Keydê Xıdır'ıdı teva çınıyo.
Vaydâ çemandı aw nêmanda.
Serbest gıldê darra gûna êro.
Kendal sı inidê kasi.
Rındê si vaydâ çeman.

QISEYÊ VERÊNI

Arêdayox: *USXAN*
Çayê Vatışi: Dersim

Her ke hero, ju rayê gineno çamurro.
Her hot azney zone, şıyo verê çem, pêro xo virakerdê.
Her ke hero, dava ver sono.
Herra vato veyve esto, venda tu danê, vato ya awa, ya koliyê.
Uwo ke qılawuzê xo qılancıka, poznê xo cıra nêvejino.
Adiro surra, qatiro hirra biterse.
Awa vengera meterse, awa bê vengera biterse.
Dele ke biye qızane, kütık peye hot koyura yene.
Qozi metire, çi tirena bitire.
Çêfê verg roza hewrinede yeno.
Lüye ke fış kerd, kergî dıma vozenê.
Çeverê kes mecine, kes kî çeverê tu mecino.
Hevalo rınd tengede belibeno.
Dimê kütiki kerdo qaliv, hot serra tepiya veto, onca çowto.
Varcuxe hot ser tij verra manena onca royena.
Azêke terneviye beno çowte.
Bike bıvine, meke mevine.
Va ke qeda meso qusır bêro tu reso.
Qeday sero qeda yeno.
Leyrê mar bê axu nêbeno.
Kenşer koka xo ser royeno.
Kenşerra vato "Çe tu kotiyo?" Vato "Va zoneno."
Lozına bê duna, çewo bê wayır, malo bê şüane nêbeno.
Hard ke hardo, rozê yena lerzeno.
Gûla bê telî nêbena.
Durra vengê dawulu wes yeno.
Dewa ke asena, qılawuz nêwazena.
Kelpiç şıyo dardê kemerrê bervo.
Korrê rost, topalrê raye, kırre sane çınayrê.
Leyrê lüye lüye dıma sono, leyre küzi küzi dıma sono.

MERTALI

Arédayox: *USXAN*
Cayê Vatîşi: Dersim

1) Ga qora, dim perə.	TIFONG
2) Dara mîna qole binde kerdo hole hole.	PÊTAGE
3) Dêkade mî esta, loqlunê xo xo dîma kaskena.	DERJEN
4) Brayêde mî esto, kalekêra mîji kenô.	IVRIQ
5) Dêkade mî esta, her roz xo polkena.	SOJ
6) Hirê wayê mî estê, her rozê gincikê jumin oncenê.	ŞEPI
7) Brayêde mî esto, hata bêçike qîne mekuyo nêsîno.	MAQAS
8) Gayêde mî esto, birnen, sero berven.	PIYAZ
9) Dinara fetelina, yena honde perike ca cêna.	UŞIRE
10) Dêkade mî esta, mezêlê xo eve xo kinena.	DİLAPA
11) Binê hardde lao siya, şiya kemerde ronəsiya, sêrê çerandro ronəsiya.	MAR
12) Qat qat mişte, binê ondalde ronêşte.	NAN
13) Ez ke şiyô aki sona, ez ke vînden a ki vîndena.	ŞIYE
14) Qûtiya mîna tolîke, dîna tede kerda holîke.	RÂDYD
15) İp ip sandîq çip.	TAWUTE
16) Wayê minê sipi dî qorde ronêşteye.	DIZON
17) Merde merde fek akerde	MESKE
18) Qalîkê mîno derede, çapê koreko vêrede.	AREYE
19) Tora lerzena, wele erzena.	PIROZINE
20) Bonêde mî esto, ju uşîne verdera.	SUNGO KUVARIK
21) Herade mî esta, eve bîr sona zere.	KOÇIKE
22) Kelê mîno kemerde xuroma mirzori verde.	HERDISE
23) Koy serra asena, je asme rozê vêsena.	TÛJÎ
24) Suro suro çeqero, usar ke ame reqeno.	BULISK
25) Merekade mî esta, pirê simerya; adîr ken ver, sîmer veseno, merek nêvesena.	QILAWUN
26) Wayêda mî esta, gînena kemerro, nêşîkina, gînena aweke sîkina.	KAXITE
27) Mangayêda mî esta, awe sîmena, zeredê gukê ki pa sîmena.	LAMBA
28) Brayêde mî esto, soder sonde bervenô.	HENI
29) Ponc wayi, pêjuminro hewayi.	BÊÇIKE DEŞT
30) Qayisê mîno qerbeleko, binê hardde feleko.	MAR

DERSİM'DI LETEYƏ
 ZURON
 VERASAN
 PEYƏ PEROZI
 VERASANDIMA
 SONDE (SANDE)
 M'XRUBE SANI
 TARI XAN
 NIME SEVMA DIMA
 NITRUBE TARI S
 SEMA NIME
 NEDİTƏ SODƏRİ
 (DESTA SODƏRİ)
 TARI BHARI (SAMAQI)
 VERA SODƏRİ
 SODER
 PEROZ
 YOX : U

XELVETEN

Arədayox: **USXAN**
 Cayə Vatığı: Dersim

Ju çeverde tiriye
 Ju çeverde riye
 Son çe tiriye, tiriye wen
 Son çe riye, tiriye wen.

Ju çeverde eskize
 Ju çeverde aspize
 Son çe eskize, eskize wen
 Son çe aspize, eskize wen.

Ju çeverde misk
 Ju çeverde tusk
 Son çe misk, misk wen
 Son çe tusk, tusk wen.

Ju çeverde şir
 Ju çeverde mir
 Son çe şir, şir wen
 Son çe mir, şir wen.

NAMEYÊ MA

<u>IAZEKÎ</u>	<u>KEYNEKÎ</u>
Adır	Altun
Ardwan	Aşmi
Asin	Besê
Camêrd	Bewran
Dersim	Dersima
Xıdır	Gül
Kendal	Gülden
Rayber	Xanım
Roz	Xatun
Serbest	Xezal
Seydwan	Hewa
Seyid Rıza	Korca
Şêx Said	Rındê
Usxan	Rozda
Viro	Siltan
Vırsık	Tişi
Zıfçar	Werdeg
Zilfi	Verçem
Zilkif	Zelal
Elîşer	Zilfi

*Na qûncdo herg amordî
dewamkero.*

WELATÊ MA

HESE

Taê welatê xode
Çêş xade
Verê lozina xode
ronîste.

Yê ma, çêş ma
pošta madero,
welatê ma
zerê madero.

Nirê sari ki
vilê madero,
keta şime
tey beme!

ZEREJ U LUWA

Arêdayox: Terry Lynn TODD
Cayê Vatsî: Sewreg. (Mersel, Almanya'ya
Federal'dî qeydbiya.)

Wext: 1983-1985

Iu rojê gema veyşan bena. Bol geyrena, teva nêvinena. Şina cay, winyena zerejê vijyay sıyer ser oyo waneno. Vana, "Bira zerej," vana, "Tî vijyay sıyer ser, tiyê wananê." vana, "Rojo dano to çîmanro, çimê to tewenê." vana, "Çımanê xû biye bûwanê da weşo." O çımanê xû keno, lı zereji tepêşena. Zerej vano, "Way lu, fekê xû aki." A fekê xû akena, zerej perreno.

HECİ İSKENDER AXA

Arêdayox: M. ÇERMUG

Vatox: RAYBER

Cayê Vatışi: Dormareyê Çermug u Sewreg
(Mersel, Almanya'ya Federel'di
qeydîbiya.)

Wext: 1987

Zewê xorê cîr kerdê. Zew cîrê sî cîr kerd fîna. Hênd wînya şano. Lu
ame.
Va, "Bray mî..." va, "torê qüwetbo!"
Va, "Xeyr ame sîlamet."
Sîhatê lu mend, nêşî. Dî sîhatî mend, nêşî. Merdeki va, "Nîka..." va,
"tiyê çî nêşnê luwo?"
Va, "Namey mî lu niyo." va. "Namey mî Hecî İskender Axa'yo." va. "Na-
mey mî Hecî İskender Axa'yo."
"Ey..." va, "tiyê se vanê?"
Va, "Ez..." va, "No teyr u turo, luwê nê wertanê..." va, "pêro mayetdê
midê." va. "Ez axay pêrina!" va.
"Ey..." va, "tiyê se vanê?"
Va, "Ezo vana kî, tî çiçirê na rîştiya xo kenê xo mîl, fîna benê keye?
Rîştiya xo tiya ron!" va. "Ezo vana kî na rîştiya xo tiya ron!"
Va, "Nê nê..." va, "Heyra, êyilîgeya to mirê lazîm niya." va. "Heywani
meywani... Posteyo..." va, "benê..." va. "Ez bena rezîl şewrara." va.
"Nê!" va. "Tîdo etya ronê!.. Yawo!..." va, "Tî ron kî..." va, "teva bî
rîştîda to kî..." va, "namey mî Hecî İskender Axa'yo..." va. "Qûla mîna
felan cadî..." va, "yenê qûlda mî ver."
Ney rîştî wîzara girot u berd. Berd, namey cînêrda ey Hecî İskender
Axa'yî zî Pirnewîsta. Va, "Mîn u Pirnewîsta mî bîkoçê, pa mîrdîbê." va. Gî-
rot, berd qûlda xodî va "Pirnewîst, a mî torê ard."
Şewra merdeki ga, herê xo barkerd... Zew hero, zew gayo... Wîrdnana
cîr keno. Hükme merdîmî çîniyo; eger dî gay xorê biherîno. Xorê her keno
tayê gay, cîta xo pa keno... Ame şewra, rîştî çîniya.
Şî, va, "Bray mî Hecî İskender Axa, to mîdî qeşmêrey kerda, kûsat ker-
do." va. "To rîştîya mî berda."
Va, "Hele bew o fek!..." va. "Qebrax!..." va. "Yeno, İskender Axa'yra
vano, to rîştîya mî tirawîta!" va. "Sîktîr!..." Tañzîl u awîrê da mêrdeki.
Merdek ame keye. Va, "Ez se kera?"
Çîhar panz rojî her u gaya varîkerdî.
Herî va kî, va, "Gayo zer..." va, "noyo çî ma êcêb cîr nêkeno?" va.
"Ma rîhat kerdo..." va. Va, "Rozo wîna hera zî esto qe!..."
Va, "Bray mî, ez nêzana..." va, "O luyo kî a roj ame ewja..." va, "ey
rîştî tirawîta."
Herî va kî, va, "Wa heta şewra wa cew u îşkîzî mîdo..." va, "Ez şîna
rîştîya cî ana."

Cew u ışkızıya mirdi day heri. Her masa wu sı fekdê qûlda luya awna kısta kewt. E'!.. Xo da merdayin, xo lingê xora qamet kerdi.

Na Pirnewist werişt şew mizi bikero. Destê xo çarnay... Betaleyêno qûl feko. Wina destê xo rona, pencê xo rona, pırnıka xo bira berd ard, kî herro merdeyo. No koşe, o koşe, wina di -rê gazi bi piro, heri xo nêluna. Şi, rihat kewt ca. Kewt ca, panz deqey des deqey mend. Va, "Heci İskender Axa..." va, "mı emşê hewnê di."

Va, "Hewnê to xeyrbo."

Va, "Mı diii..." va, "herêndo qûrriye amebi, fekdê kêberdê maya kewtbı. Naley zi lingandê cı bira vırsayê." va. Va, "Ma werden u dori kerdi piri." va. "İmbazê ma zi ame, xorê tey este mestey berdi."

Va, "Hele vınd, ez finê werza..." va, "Belki zi belki..."

Va, "İa!.." va, "Hewno hewno..." va. "Zura..." va. "Ma hewn rast beno?" va. "Kes kewn bivino, rastbo..."

Va, "Nê nê!.. Vınd e finê bewna!"

Şi... Dest bira... Va, "Binê bandê pêrdê Pirnewist'da mı masto..." va, "serê bandê Pirnewist'da mı masto..." va, "hewno kî Pirnewist diyo, bira rast!"

No koşe, o koşe, gazi beno heriro... No koşe, o koşe... Her nêliweno.

Va, "Mırê rişti biya!" va. "Ma rişti çekerê ney mıl." Ew va, "Ez girêda..." Ew va, "Banca." va. "Tı zi mıper, bancı!"

Ney rişti kerd heri mıl. Mezbut rişti mıldê ciya girêdê. Miyanedê xo - ya girêdê.

"Dı!.." va. "Tı mı banc, ez zi ey banca!"

Ma her êrra luweno? Her yeno se kilo. Ney seni kî diha tamam girwey heri nêqedina, zirriyê günê heriro... Her rema. Zırr u zırr!.. feta keye nêvınderd.

Çınıya ciya veyndana, vana kî, vana, "Heci İskender Axa!.." vana, "Lingandê xo êrdşan..." vana, "wa rişti bıvısiyo kî tı nêşrê!.." vana.

O veyndano, vano, "Pirnewist'a..." vano, "hewnpisa!.. Hewnê to pıso!" vano.

Va, va, "Heci İskender Axa..." va, "mı sond wendo..." va. "Edo to postekera."

Berd merdeki, postekerd. Tiyara, tikaya sur vera Pirnewist, va, "Şo!.."

Çıhar panz rozi Heci İskender Axa çınıyo. Pirnewist finê vızyê bani ser; eger jewêdo kûrkosuro... Veri sıpebı, neka zi kûrkosuro da... Tikaya sura... Tikaya sura...

Veynda, va, "Kûrkosoro!.." Kırdasi ewza veynda, va, "Kûrkosoro!.. Kûrkosoro!.. "Çe te sıpiye me nediye?"

"Ço mid barna bevê teniye! Pirnewist'a xawnpis!.. Bı kûrkosıpiye te ezım, kûrkosorê te ezım!.."

Ame... Di -rê rozi ewja boy kewt de, merd. Merd... Pery cı wu est wuja. Qıymetê cı nêmend. Ya...

HESENEK

Arêdayox: Peter LERCH

Wext: 1958

Cayki bî çînêbî. Hirye beray bî. Namey beray kîcî Hesenek, namey beray miyanênî Qasım, namey beray pîlî Şaban. Çide yine çînêbe, hirye waşturi xo bî. Hesenek va berar yêni:

"Wêrzi, ma enoe melmeketra veci. Ma şêri xori yewna aşîret, ma xori kar bikeri, pey dabaray ma bîbu."

Enîe hirye heme werîsti şî, veciyay serî yew koy. Awnay deştê, asêni pêro xalea.

Hesenek'i va berar yêni:

"Wêrzi, ma şêri xaley ena deşte bîçini. Helbet wayêri eniye xale estu, mari yew hawle bikeru."

Eniye beray werîştî şî, neyay xaleya. Xale çina dî roci.

Hesenek ewna yew duma. Aw duma dêwbû. Vecaw awçara, weynda, va ke:

"Şûma kawi xale me çînêni? Ez nekay ameya, serey şûma hirye hemine wena."

Hesenek'i va berar yêni:

"Metersi, awe ke estu, awe dew ma het, mara vanu, "Şûma kawi enoe xale me çineni?", şûma çaw vengî xo mekiri. Ez cebabê dêwi dana."

Xale çina. Ewnay ke dêw ame. Dêwi va:

"Şûma çî çikarey, şûma namey me neşnawutu?" Ez ke esta ez dew, ez nekay serey şûma hirye hemine wena!"

Hesenek'i va:

"Efendim, izmî me bîde, ez torê yew laqardi vaca."

Dêwi va:

"Iaci me, de vaci."

Hesenek'i va:

"Ma hirye hemine beray cîey. Ma amey, enoe xaley ma etya di. Ma neyay pa, çina. Va, helbet wayêri eni xali estu, helbet mari yew hawlê kenu..."

Dêwi va Hesenek'ira:

"Iaci me, âferim, bîçine."

Dêw vinert Hesenek'i het. Hesenek'ira va:

"Iaci me, te vasturay xo bîde me. Ez hêlye xale çinena. Tî gamyê ro- se, asanbe."

Dêwi çina. Qasım u Şaban, hirye hemine xale çina heta nemaci yêri.

Dêw werîşt, yew kaxit nuşt, da Hesenek'ira. Va ke:

"Enoe rayer bigi sue. Bewni seri aye koy. Qonaxi me ha aye koyu. Ceniya me, hirye keynay me ha qonaxde ronıştey. Kaxit bere, bide ceniyay me. Ya zana."

Hesenek'i kaxit gerawt, kawta rayer, şı. Dı seāti şı, kaxit akerd, wend. Awna ke, dêwi kaxiti nuştı, "E ke enoe merdüm enie kaxiti anu keye, miri serey enie merdümü tirake, miri piyaw pawje, serey enie merdümü miri pilaw verke, biersaw miri, ez wena." Hesenek'i kaxit dirna, eşt. Yewna kaxit nuşt, "E ke enoe merdüm enoe kaxit anu keye, gay bueri pilaw verke, emşo Hesenek wa keynay mina pile het raku, seba miri ena pilaw biarı."

Hesenek da kaxit ceniyay dêwi.

Ceniyay dêwi kaxit gerawt, akerd, wend. E ke dêwi tede nuştı, gay bueri wa pilaw verku, bidu Hesenek'ıra, Hesenek emşo wa keynay pile het raku, seba ena pilaw biarı.

Ceniyay dêwi gay buer sere birna, Goştı gay bueri kerd pilaw ver, da Hesenek'ıra. Hesenek'i ena pilaw gerawt şı, berd dewirê.

Dew ewna, Hesenek yenu. Hesenek'i ena pilaw berd, da dêwi. Dêwi gerowt, wa Hesenek'ıra:

"Me kaxit ana nênuştbe. Ena keynay kütiki senie enoe nan hadre kerdu, dau tu, tu enoe nan mirê ardu. Mı ena kaxit nênuştbe. E ke miri Hesenek'i sere birne, goştê Hesenek'i miri pilaw verke, biersaw miri."

Hesenek'i dêwira va ke:

"Ena gelanke te şueni şue, e ke nêşueni ez şuena. Ena gelanke serey min tirakena, tueri kena pilaw ver, pawcena, ana."

Dêwi Hesenek'ıra va ke:

"Iacê mı, te vengı xo meke. Ez nekay nuşena, dana tue. Bigi, su, bide ceniyay me. Ena gelanke ek te amey ez hema şuena."

Hesenek'i va ke:

"Rind benu, efendam."

Dêwi yew kaxit nuşt: "Ena gelanke çımani Hesenek'i miri lawani Hesenek'i tirake, kebabke, pawje, miri biersaw. Ek ena gelanke enoe merdüm sax ame mı het, ez hawna yena sere, destani, lingani tue, keynay kütiki, tirakena, to bena seri hawt rayeran verdana!"

Dêw werişt, kaxit nuşt, da Hesenek'ıra.

Hesenek'i gerawt. Dı seāt şı, kaxit akerd. Kaxit wend. Awna, e ke dêwi kaxiti nuştı, e ke ena gelanke miri çımani, lawwani Hesenek'i tirake, miri kebabke, biersaw. Ena gelanke enoe merdüm e ke weş ame mı het, ez ena gelanke yena keye, serey, lingani, destani tu, keynay kütiki, tira kena, tu bena serê hawt rayeran verdana, çaw torê wayerey nêkenı...

Hesenek'i kaxit dirna, eşt. Yewna kaxit nuşt, "E ke miri ena gelanke gay suri sere birne, miri kebabke, pawje, na pilaw miri biersaw. Emşo Hesenek keynay mina kici hete raku, seba na pilaw bigu, biarı."

Hesenek'i kaxit berd, da ceniyay dêwi. Ceniyay dêwi kaxit wendi, e ke dêwi tede nuştı: "Miri gay suri sere birne, goştı gay suri kebabke, pawce, biersaw. Emşo Hesenek wa keynay mina kici hete raku. Seba miri na pilaw kebab biarı."

Ceniyay dêwi gay sur sere birna. Goştê gay suri kerd kebab.

Hesenek aya şaw keynay kici hete rakawt, kêf sefa kerd heta seba. Seba werişt, şı heremi dêwi. Va ceniyay dêwira:

"Çi bide, ez bena dewirê."

Ceniyay dêwi werište. Çi da Hesenek'i. Va ke:

"Mı vera şılamı dêwike. Vaci ke, Hey teres, to key mı xerabna!"

Hesenek werişt, va ceniyay dêwira:

"Ena şa me xatirê to ez haşuena."

Ceniyay dêwi va ke:

"Tı xeyr amey. Torê oxırba!"

Hesenek'i va ke:

"Bexodarê, Alah tora razıbo!"

Hesenek'i çı gerawt, berd, da dêwi.

Dêw nan girawt, hêrs_bı, nan uca rona, werişt şı keye.

Hesenek'i va ke:

"Beroy, mi key dêwi xerabnawo, warzê ma xorê etiyara şiyeri!"
 Beray Hesenek'i weriştî. Hesenek kawt berara ver, şî.
 Çîher roci dêw ame geyra, Hesenek nêdi.
 Hesenek şî xorê yew sahestan. Beray xo berdi, çarşu. Va ke beraranê
 xoro, "Xorê kancaw ke keyfê şûma wazeno şiyerê."
 Beray Hesenek'i Qasim'i Hesenek'ira va ke:
 "Bera, tî qauvi mî etya verdanê."
 Beray Hesenek'i Şaban berma.
 Hesenek'i va ke:
 "Bera tî qauvi bermeni? Alah kerimo."
 Beray Hesenek'i Qasim'i Hesenek'ira va ke:
 "Tî qauvi ma wîrdîna etya verdanê? La ma xori sekî? Cau xeribu. Cay ma
 çîno. Çaw neverdanu, ma şiyeri keye. Cay ma çînu."
 Hesenek'i va ke:
 "Şiyerî xori yew axay hête xîzmet bikeri."
 Hesenek'i beray xo Qasim berd yew qayfeçî hête verda.
 Hesenek'i va ke qayfeçira:
 "Axa, enoe beray mino. Namey cay Qasim'o. Wa torî xîzmet bikeru."
 Qayfeçî Hesenek'ira va ke:
 "Lacê mî, beray to destra çî gure yeno?"
 Hesenek'i qayfeçira go ke:
 "Axa, tî çê gûrewo ke vacî beray mî destra yenu."
 Qayfeçî va:
 "Peki lacê mî."
 Hesenek'i wîca beray xo verda, ame çarşu. Geyra, beray Şaban nêdi.
 Hesenek yew aşme geyra. Beray xo yew zîndande di. Beray xo Şaban'ira
 va ke:
 "Bera, kami tî ardê bîstê enoe zeyndan?"
 Şaban'i va ke Hesenek'ira:
 "Dêwi... Ez şîya xori desmaç bîkera. Dêwi ez diyan, ez girawta, arda,
 bîsta enoe zîndan."
 Hesenek'i beray xo Şaban berd hemam. Sabunkerd, şît, temîzkerd. Beray
 xo Şaban hemamra vet, gûrewt, berd teslimê qabasbaşira. Va ke:
 "Enoe beray me emanetey tobu."
 Qabasbaşî Hesenek'ira va ke:
 "Egit, tî şera şonî?"
 Hesenek'i va ke qabasbaşira:
 "Heyfe xo dêwira gêna."
 Qabasbaşî Hesenek'ira va ke:
 "Egit, tî şonî. Ez çîraxey dêwiya. Yew şîmşîrî dêwi estu. ha kalia
 altînede ha qulavi miyande. Çaw ke dew rakono, ha sîni serî dêwîde,
 şîmşîrî dêwi bigî, biye. Berî verde, kîştî raştîdî yew şebake esta. Şo a -
 ya şebakedî vîndî. Dew key ke ame zere, şîmşîrî dêwi bigî xo dest, ke
 seray dêwi ame bera zere, yew şîmşîrî pîrode, seray dêwi tîrake. Gînenî è -
 ro. Seray dêwîde zuen esto, qalî kenû. Tora vanu: "Yewna pîrode!" Tî vacî
 ke, "Ez henî yewnay pîra nêdana. Qawli camêrdan yew."
 Hesenek werişt, şî qonaxî dêwi geyra. Cay dêwi di. Bîni balşnay dêwira
 şîmşîrî dêwi girawt. Ame verê berî. Awna kîştî raştîdî yew şebake esta.
 Şî, ena şebakede vînerî. Dew ame. Hesenek'i şîmşîrî kerd xo dest. Dew ame,
 serî xo bera ard zere. Hesenek'i yew şîmşîrî da pîrode. Seray dêwi tîrakerd.
 Dêw gîna èro.
 Dêwi va ke Hesenek'ira:
 "Yewnay pîrode!"
 Hesenek'i va ke dêwira:
 "Qawli camêrdan yewo."
 Dêw merd. Hesenek werişt, leşay dêwi berde eyşte zîndan. Geyra, şî key
 dêwi. Keynay dêwiye kîcî girawte, mara kerde xori. Şî geyra beray xo Qa -
 sîm, Şaban di. Gîrewte, ardî key dêwi. Keyna pile day beray xo Şaban'i.
 Keynay miyanene day beray xo Qasim'i. Roniştî, xori keyf sefa kerde, vî -
 nert.

ROZE AMÊ BIYE NEJDÎ

H E S E

Ma
dost u dismenê xo
endi
naskeme.

Welatê xora,
zonê xora
zof
haskeme.

Dismeni
çêê ma rizno,
ma serre
text virazno.

Ma destê xo
dame zumın,
pola dismende cême
koyira koy
kaskeme.

Roze amê
biye nejdî.
Saltanatê dismeni
dê m dame,
textê deyî rizneme,
yê xo virazeme.

Welatê xo,
isonê xo,
zonê xo
heşîrenra
xelesneme.

Lozîna xode
adîrê xo vêsname.
Adîrê xode
pêsarê xo pêsname.
Keme çiv, keme vîla,
eve nan u sola xo
çor kosê dinare
selamê xo rusneme.

Selamê xoyo way u brayen,
Selamê xoyo haştîyen...

ZEREYÊ ÇIMANDÊ VEYŞANAN

Nazım HİKMET

Tırki ra Çarnayox: *KENDAL*

Di -rê hebi nê
panz hebi
des hebi nê
hiris milyoni
veysani
ê mayê

Ê
ê mayê!
Ma
ê inan!
Koyî
ê dengizi!
Denğiz
ê koyan!

Di -rê hebi nê
panz hebi
des hebi nê
30.000.000
30.000.000!

Veşani biyê rêz veşani!
Ne camêrd, nê cenî, ne laz, ne keyna
gidi merezin
çewt mewt gilandê xoya
darê çewt mewti!
Ne camêrd, ne cenî, ne laz, ne keyna
veysani biyê rêz veşani!

Nê!..
leteyê geyrayeyê
ê herandê
wiskanê!

Tayni
danê
saqandê xoyê estan u
zew pizeyêdo masaye
çarnenê!

Tayni
poste... poste...
tenya
çimê çiyê
berqiyenê

Durira
tujiya çiya siyaya
ca bi ca bena derg u şina damar
zey zew mêxo sergirdê nali
zereyê çiman,
zereyê çiman!

Hele nê
hele ninandı wini zew sızıyê esto kî,
nê
wini weynenê kî!
Tewa ma girda!
gird!
gird!

Lavrê
Diha sila nêsenâ bêro imandê ma!
Sêney ma bi asin,
çim kî tewa ma
30.000.000
zereyê çiman!
zereyê çiman!

AYRE BIGI
AYRE BIWAN
AYRE BIROŞ

MEM'O FEQİR

M. ÇERMUG

Xorttı
Zimbêlê cı newke terkyaybi
Feqirbı
Bê pere wu bê prênba
Zu waştıyekêda cı bi
Bol xasekhi
Mem kar geyrayê
Şefaqê vijıyayê
Şandı ameyê
Cayêda kar çınêbı
Soyındı
Eyrê zi
Raya Adna asyê
Ey nêwastê ki
May, piy, bra
Wastêrda xora abıryo
Adna durıbi
Raya cı bol dergbi
Peyser amayışê cı zi
Ya bıbbı yan nêbı.

Rozê hewnra werışt
Çantey xo kerd xo qola
Temafil
Pırbi
Cini, camêrd, qeç u gul
Nêsayê xo bilunê cayê
Ew wına
Temafilı kewti ray
Çımandê Mem'ira hêrsi ameyê
Welatra durikewtiş
Cırê çetin ameyê
Dest şana hetê dewa

Dest şana
Marda xorê
Pêrdê xorê
Ew waştida xorê
Soyındı
Resay Adna.

Mem'i tım u tım xeyal kerdê
Eydo perey arêdayı
Ew waştida xoya bizewziyayê
Herg şefaç
No xeyala başley kari kerdê
Zey adiri
Peme arêdayê.

Adna bol germbi
Germê ci zi nekmeyinbı
Rozê
Germdê dıhirdı
Mem bol êdızyabı
Daldedê zu dara bı derg
Çımê xo giroti
Wini şı hewna
Hewndı
Waştiya xo di
Koyan u deştan
Êw dar u berdê ciya
Welato xasek di.

Güv güva teyaran amcyê
Darı çekerdê peman ser
Mem'ê fiqari nêsa
Fına çımanê xo akero
Mem çınêbı diha
Mem merdbı.

Wax Mem'o feqir wax
Wax bra Mem wax
E kı
No dem u dewran wına şıro
Diha bol MEM'i,
 CIM'i,
 KENDÂÎ'i
 to dima yenê!..

Zalimêno, xoyinêno
Simayê mara çiçi wazenê
Herg roz u herg sıât
Simayê marê tañda kenê
Danê ma serero
Welatê ma talan kenê.

Zalimêno, xoyinêno
Simayê lingandê xoyê pisana
Êrdanê ma paykenê
Boştanandê mara
Vilikanê ma cıkenê
Simayê cıkenê
Eyê fina benê
Şıma çı hend bıçınê
Êdê diha vêsi bıbê
Nay bızanê!

Zalimêno, xayinêno
Nodo simarê nîmano
Kêf u dewranê simado
Tim wına nêşıro
Dewij u karkeridê
Rozê simara
Besabê heme çı
Perskerê!

ZALIMÊNO

M. ÇERMUG

MEMIŞ XAZÎ

Arêdayox: *Oskar MANN*

Cayê Vatîşî: Kor

Wext: 1906

*MEMIŞ XAZÎ zew esqiyayêdo menşuro.
1870'andi dormaredê Palu'di hûkûm kerdo.*

Serê xela mergi, binê xela mergi
Iacê Memîş Xazî cêro yenni se vergi.

Serê xelan kero siyao, binê xela kero siyao
Memîş Xazî qola qola tede hawîliyao.

Serê xelan kero tengö, binê xela kero tengö
Vanê, tîfêngê Memîş Xazî teqiyao, nêdano vengo.

Serê xela düeşê (doşê) derği, binê xelan düeşê derği
Güle gınaw Memîş Xazî cay mergi.

Serê xelan şalincêro, binê xela şalincêro
Vanê, darbê Memîş Xazî xıncêro.

Serê xela düeşî, binê xela düeşî
Memîş Xazî cirdi yenno sê (se) heşî.
Vani, güley gınaw Memîş Xazî pey güeşî.

Serê Xela gawrîko, binê xelan gawrîko
Memîş Xazî vano, Mî mekişên, mişguneko!

Hemê Hacı şekero
Kûftey piri dekeno
Fışqî herî buykeno
Pîzeyê xo vilêneno
Koyan sera geyreno
Seydê arwêşan keno
Awîdî masey tepêşeno
Tîrşê qiloxiran weno
Baêdo zirtîki çekeno
Lejê dewan têrakeno
Şino koşeyêdî roşeno
Kîştana merdiman paweno
Însanan mıyandî fêsatêy keno
Însanan vera pê dano
Baêdo qilwela waneno
Yaxerdî çironîkan vera vindeno
Tîzbeyê newa wu new anceno
Xo bê kes u sofi hesîbneno
Hemê Hacı şekero
Kûfteyê piri dekeno
Vay vera toz qilayneno.

HEMÊ HACÎ *

Arêdayox: *Koyo BERZ*
Cayê Vatîşî: Sewreg

(*) *Na merselek, ma ARMANC, amor 71'ra girota... ARMANC.
Xwedî: Yekitiya Karkerên Demokratên Kurd îstanê.*

HEWA BAWA'Y

Vatox: Zil'o QIZ

HEWA SEY RIZA'YA...
LAÊ SEY RICA'Y BAVA'YA...
QIRXU DA KIŞTENE...

Vaji vaji cencena to Bava'y sero vaji
Dı vaji vaji cencena Bava'yê xo sero vaji
Bava'yê mı astor biyo şiyô
Astor biyo şiyô Xozat'ô dı vêsaye
Biko di -rê serî ceno pasayêna, beglerêna yê Kırmancı
Cınaza viştewre wu zamay nayê tê dima
Kerte Borizu serde anê
Cınaza vistewre wu zamay nayê tê dima biko
Kerte Borizu serde anê
Şêx Hesen'ê mira vazê
Layê mı awa kî tî vana yendî niya
Bê'mezela Bava'y sero tarix u nûmre kistena layê mı yazmîşke
Ez ve xo deşt komete vıraji
Bava meberve dina heqide meraqê Şêx Hesenun'ô Dersim'i Bava yê tovi
Yendî herkes benê sa merdena mirê biyê rajî
Bava'yê mirê meraq nêbo
Mı layê xo sero roz cemê şinede qewga guretede
Şina vêsayiyede kerdê melule ax biko çılao fenero qajî
Dina alem ke mirê vazo
Derdê mı girano
Bava'yê xo sero dana pêro
Yê mı no mêrde Qırxızı hata az we aji

(*) Na hewa, AYDIN u CANO'ya zu qesetra qeydkerd.

Ax leme Ala'y için vazê çala monene bijêri worte aşurunê Şêx Hesenun'o
 Dersim'ro şêri koti dinade bivine payişê nê laji
 Hala bê yê mino nelerune haqi
 Ax Bava'yê mino nê hekmete
 Hala bê yê mino zeva haqê biko mino na hekmete
 Ewro pusla unta tira nêadanê
 Va ke cinaza viştewri wu zamay nayê tê dima
 Diare kerte Rorizu serde vete
 Ax Bava'yê mi dinalixa seytimalede kistene niyo
 Biko tesela piyê toyê kokimi kote
 Şêx Hesen'ê mira vazê
 Layê mi awa ke ti vana yendi a niya
 Bê mezelo Bava'y sero orance hews u komete
 Bavo meraq meke na qesa qebul nêkeno
 Na dinade Mehemed'ê homete
 Bava'yê xo sero vazo ke ez pêrodi biko dinade
 Na derd u efkari midê nêrêve axrete
 Mi va hêfê Sultan Silêman'ê xo serd biana xo ceno
 Nişte ro poştîya mi çor teney Dersim'o ax xayina a dewlete
 Wusar nawo amo sili vorenê
 Bava'yê mi laçer ame derey kerdê şêni
 Laceri ginade Sultan Silêman'ê mi derey kerdê şêni
 Çila monenê bijêri worte aşurunê şêri
 Ala'y için qesey bikeri koti hemsali Bava'y çêreni ez bivêni
 Bavo meraq meke
 Dina seytimalide mi xo vira bike
 Tim lazê camerdû mirenê
 Mira tepiya biwaze weşiya brayê mi Şêx Hesen'i
 Şina mêrasê cêrê mi gavano
 Şina mêras bimanê Sultan Silêman'ê mi gavano
 Van nêvan Bava vayê çeriniya xodero
 Goş ra mi nênano
 Mi va, "Layê mi goş ra mine, şona koti?
 Linga xora çey mêrdey Qırxizi mefi!"
 Mêrde Qırxo dîsmeno kano, hêfê xo keşirê nêverdano
 Sera ke Memed Axa
 Layê Sulê Suri destê Bava mira biyo dirvetino
 Oste xo dirvetunê xora ante
 Dîsmalde girêde biko
 Cayê xo sero qonaxde viste darde
 Su ve su naleno cêro dirvetune xode nêdano
 Bava'yê mi ez naleno hata roza merdene to sero dano pêro
 Belka peyniyede cinika viya marey mide nêmano
 Se wu zê laz ke bêro
 Bava'yê mi Sultan Silêman'o.

BAHĒ SOLIXĒ

QALĒ PERAN MEK! Ē
NĒSONĒ KARĒ TO RAŠTKĒRĒ.
Ē KOKRA XĒRĒFNĒNĒ.
NA SUKDI NĀMĒYĒ CI ZI
QE NĒVAZYĒNO.

32

HOMA BIDO NA SUKDI MI
QEBULKĒNĒ. MĒRDIMO BĒ PERĒY
ĒMIR RĀVĒRNĒNO... NEKA
XORĒ TENĒYĒ ZI SUK
BIGĒYRA.

33

ZAWĒ EY ŌINA GEYRĀNĒ...

34

TIYĒ WINA
SINĒ KOTI
XĒRIB?

ĒZO SUK
GEYRĒNA.

35

Dewamè ci esto...

F İ H R İ S T

A m o r : 1 - 1 2

Amor	Nušte	Nuštov	Çarnavox	Arêdayox
1	Çıkarken Elâfba O Merdım Çıqırê Weynayê Mira Lazêka Arwêşın Tık u Tenyo Deyr Xoca Nesreddin'ira Zu Meselê Zey Kerem'i	E. Pamukcu E. Pamukcu E. Pamukcu E. Neruda E. Pamukcu N. Hikmet	E. Pamukcu	O. Mann E. Pamukcu
2	Dil ve Sözcükler Genus Heqê Xırxızı Meberve Çınyo Xoca Nesreddin'ira Zu Meselê Abıryayış	E. Pamukcu E. Pamukcu M. Emin C. Suasnavar Lorca	E. Pamukcu	O. Mann E. Pamukcu
3	Biz Birkaç Söz Numerus Temel Sözcüklerle ilgili Küçük Bir Araştırma Hersê Çımunê Mı Çımırê Çım Dıdanırê Dıdan Deyr Lu wu İlesa Ser u Çımudê Mı Ser	E. Pamukcu E. Pamukcu M. Emin E. Gökçe E. Gökçe	E. Pamukcu	O. Mann O. Mann
4	Bir Bildiri Alfaba Üzerine Werbıyayış Bındo Wesare ki Nıno Derdê Mı Zeredı Diyarbakır'ı Xopano Wına zi Vazyeno Nıniya Ediloş Pit	E. Pamukcu M. Çermug E. Gökçe M. Emin V. Huidorbo E. Pamukcu A. Arif	E. Pamukcu E. Pamukcu	Pıranıj
5	Söyleş. Gramer Çalışmalarımız Üzerine; Bir Düzeltme; Tekrar - lıyoruz Dımlide Şahıs Zamirlerine Giris. 1. Waya Bênamus Çı Art Brêrdê Xo Sere Pane Merdek u Papaxana Wına zi Vazyeno Ray	E. Pamukcu E. Pamukcu A. Weysel	Pıranıj	O. Mann M. N. Dersimi
6	Ma Xo Bı Xorê. Dımlı'ya Nameyê "Qawram'an; Herg Meng Herg Keyirê Zu Ayre, Herg Ayre 32 sayfe; Ancına Elâfba Ser; İmbazanrê Sılam Dımlide Şahıs Zamirlerine Giris. 2.	E. Pamukcu		

- Ziwano Bê Nuştîş Hêgayo Bê
Ramiştîşî Mêneno E. Pamukcu
Lewika Xidê Alê Isme Zilfi
Keynay Remi A. Dilêr
- Zu Sewêda Qelîş u Duzenbazra E. Gökçe E. Pamukcu
Bîzêko kî Xorê Misabî kî
Biamoro Beta Des A. Freysen E. Pamukcu
Zew Diyalox
Çend Qawramî
Wana zî Vazyeno
Tew Veyvîke Zilfi
-
- 7 Yılmaz Güney
Ma Xo Bî Xorê. Zu Beyannameyê;
Çend Mektubî; Demokrasîyê
Siyasetandê Ma
Dimlîde "Biyayîş" in Yazılışî
Dimlîde Şahîş Zamîrlerine
Giriş. 3. E. Pamukcu
Mersela Jazekê Hemedî M. Emin
Ele Zilfi
Inêkê Axîrmalî A. Dilêr
Hîrê Mektubî
Wana zî Vazyeno
Deyra Brayî M. Çermug
-
- 8 Ma Xo Bî Xorê. Raya Ayre'y;
Majdani!.. Dersxaneyê Dimlî
Abiya; Herg Meng Herg Keyirê
Zu Ayre, Herg Ayre 32 Sayfe
Dimlîde Olumsuzluk
Dimlîde Şahîş Zamîrlerine
Giriş. 4. E. Pamukcu
Qazey Anrut Y. Güney Piranîj
Smaylek M. Çermug
Xağî Vera (Hervê Kore) Zilfi
Xîdir Fîrat
Ayre M. Elişan
Narê M. Elişan
Xasêko, Gano, Zerezo M. Çermug
Zew Kitab. Gramerê Dimlî
Wana zî Vazyeno
Roa Ma Çepa Zilfi
-
- 9 Ma Xo Bî Xorê. Dersxaneyê Dimlî;
Ziwandê Xoya; Zu Qüncêda Newî;
Tî Xeyr Ameyê Adil Duran
Affiksê Weziyetdê Namey
Nameyê Xüsusi
Kelîmeyê Mayê kî Tirkî Miyandı. E. Pamukcu
Smaylek M. Çermug
Çend Merseli T. L. Todd
Deyra Qiloncu M. Elişan
Brayê Ma Dostanê Xû Sinasneno. M. Elişan
Ziwan Ardwan
Malûmîyanîjî Va kî M. Elişan
Suka Rizay A. Duran
Dame Pêro Zilfi
-
- 10 Ma Xo Bî Xorê. Zew Roportajê;
Zu Beyannameyê
Arêdayîşê İstanîk P. N. Boratav E. Pamukcu
Vîzîk u İdiye
Smaylek
Miftî wu Qadi
Mersela Ma Ardwan
Usxan
M. Çermug
T. L. Todd

Nerhaci	M. Elişan	
Deyra Leji	Elişer	M. Elişan
Serbeştey	M. Elişan	
Ma Çor Brnyime	Usxan	
Qe Meters	M. Çermug	
Marê Ne Sono Ne Sodero	Hese	
E ki Ma Nêwazim	Ardwan	
Sewdin'o		Z. Qız
Terry Lynn Todd'i Va ki		E. Persson
		E. Pamukcu
Suka Rizay	A. Duran	
Zu Peyannameyê		
Zew Roportajê		
Fotrafê ke Na Dêsrê	Usxan	

11 Newroz	E. Pamukcu	
Ez Xerê Perskon	Hese	
Nuştişê Namandê Xelqan u		
Ê Ziwanan		
Rêzawayê Dimli	E. Pamukcu	
Bano Newe	Ardwan	
Hirê Mordem		Usxan
Ez To Gêna		X. Nuri
Hirê Merdûmi		O. Mann
Namîşê Genî		M. Elişan
Lu wu Qulo Serepirçiniye		M. Çermug
Siltan'a Xacek		M. Çermug
Ez Pê Welat Nino	Usxan	
Kem Kişiya	Usxan	
Ma Ha Yene	M. Elişan	
Jacê Mî	M. Elişan	
Cemê Sey Momidan		Zilfi
Na jni Zeyneme	Hese	
Marê Ayvo	Hese	
Karî Hadank'i Va ki		E. Sever
		E. Pamukcu
Wicodê Merdimî		
Suka Rizay	A. Duran	
Dî Peyannamey		
Kılabê Newey		

12 Nuştişê "Kerdiş"i	E. Pamukcu	
Dimliê Genitiw		Usxan
Qıscyê Verênî		Usxan
Mertali		Usxan
Xelveten		Usxan
Dersim'di Leteyê Zu Roz		
Nameyê Ma		T. L. Todd
Zerej u Luwa		
Welatê Ma	Hese	
Heci İskender Axa		M. Çermug
Şesenek		P. Lerch
Roze Amê Biyo Nejdî	Hese	
Zereyê Çimandê Veyşanan	N. Hikmet	Kendal
Zalimêno	M. Çermug	
Memo Peqir	M. Çermug	
Hemê Hacı		K. Berz
Memiş Xazî		O. Mann
Hewa Kava'y		Z. Qız
Suka Rizay	A. Duran	
Fihrist		

E L Ê F E A

A a	asmi, adırşan, arwêş, axûr, aw
B b	besila, bar, bız, betal, belenşaz
C c	camêrd, carut, ciwên, citêr, cendeg
Ç ç	çile, çorsme, çêver, çım, çilk
D d	dahir, dês, dest, dar, deyn
E e	emser, evleg, Ezan, erinayış, ewro
Ê ê	êwan, ê, êre, kêber, cêr
F f	Fexri, fiqare, firaq, fina, fetısyayış
G g	goz, ga, şawan, şêz, şilşil
X x	xoz, xort, xele, xebetiyayış, Xarpêt
H h	hingmên, Hayıg, hewr, hezar, her
Ĥ ĥ	ĥewt, ĥeşt, Ĥemit, ĥir, ĥer
I i	ingur, imbaz, inçlor, imbıryan, inaser
î î	îsmet, ina, ina, bir, qir
J j	Jede, ju, jew, jini, jey
Q q	qol, qirêncle, qûmqûmûk, qılçix, qırp
K k	kas, kerg, kardi, kûtık, kendal
L l	leğleg, ling, lal, laj, levrê
M m	mıl, meyman, merdim, miyane, mey
N n	nan, nezdi, nerm, nime, neqra
O o	omartiş, awca, endêr, over, ostor
P p	por, pardım, payız, pırpar, pısing
R r	roşn, roz, ro, ray, resen
S s	sere, sersey, sew, sewl, sima
Ş ş	şar, şew, şewşewık, şima, sermi
T t	teli, tun, tenya, taħda, taħdere
U u	usar, ingur, dun, meymun, belu
Ü ü	Qüli, qül, qül, qûmqûmûk, qüt
W w	wiye, wiyayış, wel, welat, wesar
V v	vas, veysan, vilik, venş, velg
Y y	yew, yewna, yemno, miyane, seydel
Z z	zaf, zama, zebeş, zımıstan, zelal
A à	âr, bêâr, mecmuâ, sıât, âsir
t è	êrd, Emer, êyni, êzan, êşir

AYRE

M E C M U Å Y A
Z I W A N Î

Amor:12
Gulan 1987

ON AYRE

AYRE är en språktidskrift som tar upp språket dimli. Det är den första och enda språktidskrift som publiceras om och på dimli. Tidskriftens ändamål är att samla och publicera språkets folkloristiska värden, identifiera och standardisera språket.

Dimli är ett okänt språk som talas av nästan tre miljoner människor i Kurdistan, dvs östra Turkiet. Men det finns fortfarande en diskussion om språkets identitet. Å ena sidan kallar man det en dialekt av kurdiska, å andra sidan ett självständigt språk.

AYRE's åsikt är att det finns stora skillnader mellan dimli och kurdiska. Därför är det möjligt att avgöra om dimli är självständigt språk, alltså ett språk som tillhör den iranska grenen i indueuropaiska språkfamiljen. Men ännu är det för tidigt att vara säker på detta. Innan man avgör detta behöver man fler skriftliga verk, tror vi.

ABOUT AYRE

AYRE is a language journal covering the language of Dimli. It is the first and only language journal published in and about Dimli. The purpose of the journal is to collect and publish the folkloristic values of the language and to standardize it.

Dimli is an undkown language spoken by nearly 3 millions of people in Kurdistan, in eastern Turkey. One still discusses the origin of the language. On the one hand it is considered a Kurdish dialect, on the other hand, an independent language.

AYRE's opinion is that there are great differences between Dimli and Kurdish. Therefore it is possible to decide that Dimli is an independent language, thus, a language belonging to the Iranian branch of the Indo-European language tree. But, it is still to early to be quite certain about this. Before a final conclusion, one needs more written proof, we think.